

ANDEN

Andens rike är oerhört stort. Låt oss dock se till, vad anden, denna kvarlåtenskap från de gamla, egentligen är. Ur det gamlas födslosmärter framgick den, men de kunde icke själva uttala sig som ande; de kunde föda henne, tala måste hon själv. Den, "människofödde Gud, människosonen" uttalar först, att anden, d.v.s. han, själv Gud, ingenting hade att göra med det jordiska och jordiska förhållande, utan endast med anden och andliga förhållande.

Är kanhända mitt, under världens alla slag, okuvliga mod, min oböjlighet och mitt trots, medan det är oberoende av världens makt, redan fullständigt ande? Då låg han ju ännu i fejd med världen och allt hans görande inskränkte sig till att icke underkasta sig världen! Nej, icke förrän han uteslutande sysselsätter sig med sig själv, icke förr än han allenast sysselsätter sig med *sin* värld, den andliga, är han fri ande, d.v.s. verklig ande, först i en honom själv tillhörande värld; i "denna", den jordiska världen är den verkliga anden en främling. Blott genom en andlig värld är anden verklig ande, ty "denna" världen förstår honom icke och förstår icke att hos sig behålla: "das Mädchen aus der Fremde". Men varifrån skall denna andliga värld komma till honom? Varifrån, om icke från honom själv! Han måste uppenbara sig, och orden han talar, uppenbarelserna i vilka han avslöjar sig, det är *hans* värld. Liksom en fantast blott lever och har *sin* värld i de fantastiska bilder han själv skapar, liksom en narr skapar sin egen drömvärld, utan vilken han icke skulle kunna vara narr, så måste anden skapa sin andevärld, och är, innan så skett, ingen ande.

Hans skapelser gör honom alltså till ande, och i skapelsen igenkänner man honom, skaparen: i den lever han, den är hans

värld.

Vad är nu *anden*? Han är skaparen av en andlig värld! Också hos dig och mig erkänner man först ande, när man ser, att vi ägna oss åt andliga saker, d.v.s. tankar. Må de så hava bibringats oss utifrån, blott de hava bringats till liv i oss. Ty så länge vi voro barn hade man kunnat förelägga oss de uppbyggligaste tankar, utan att vi velat eller varit i stånd återuppbygga dem i oss. På samma sätt existerar blott anden, då han skapar andligt: han är olösligt sammanbunden med det andliga, sin skapelse.

Då vi således känna honom i hans värk så framställer sig frågan, vilka dessa hans värk äro. Andens värk, eller barn äro emellertid ingenting annat än – andar.

Hade jag judar framför mig, judar av äkta skrot och korn, så måste jag sluta här och låta dem bliva stående framför detta mysterium, som de nära två tusen år, otroende och förståelselösa, ha blivit stående. Men då du, min käre läsare, åtminstone icke är fullblodsjude – ty en sådan skall icke förirra sig så långt – så vilja vi ännu vandra ett stycke väg tillsammans, tills kanske också du vänder mig ryggen, emedan jag skrattar dig rätt I ansiktet.

Säger dig någon, att du helt måste vara ande, så skulle du fatta din kropp och icke tro honom, utan svara: jag *har* väl ande, men existerar icke enbart som ande, utan är en kroppslig människa. Du skulle fortfarande skilja mellan dig och "din ande". Men, svarar dig den andre, det är din bestämmelse (om du också ännu går fängslad vid din kropp) att bliva en "salig ande", och hur du än må föreställa dig denna framtida andes utseende, så är dock så mycket säkert, att du i döden skall lämna din kropp och likväl för evigheten behålla dig d.v.s. din ande.

Följaktligen är anden det eviga och sanna hos dig, kroppen

blott en färgänglig boning, vilken du kan lämna och kanske byta mot en annan. Nu tror du honom! För ögonblicket är du visserligen icke endast ande, men när du en gång måste utvandra ur ditt jordiska hölje, då måste du nog se till att klara dig utan kroppen, och därför är nödvändigt att du ser dig för och vid sidan av sörjer för ditt egentliga jag. "Vad skulle det gagna människan, om hon vunne hela världen och tog skada till sin själ."

Antag emellertid att tvivel mot de kristliga trossatserna har uppstått under tidens lopp och för länge sedan berövat dig tron på din odödlighet: en sak har du dock orubbad kvar, och en sanning hänger du ännu orubbligt fast vid, att anden är den bättre delen av dig, och att det andliga har större anspråk på dig än allt annat. Du överensstämmer häri, trots allt, med den odödlighetstroende: i hatet mot *egoismen*.

Hur föreställde du dig då en egoist? En människa, som istället för att leva för en idé, d.v.s. en ande, och offra sin personliga fördel, tjänar denna senare. En god patriot t.ex. lägger sitt offer på fosterlandets altare, men att fäderneslandet är en idé låter sig icke bestrida., enär det för osjälliga djur eller barn utan ande icke gives något fädernesland eller någon patriotism. Är det nu någon, som visar sig, som en icke god patriot, så förråder han sig, i förhållande till fäderneslandet, som en egoist. Och så är det i otaliga andra fall: vem som I det mänskliga samhället gör sig nytta av en företrädesrätt, han syndar egoistiskt emot jämlikhetens idé; den som utövar herravälde, beskyller man för egoism gent emot friheten, o.s.v.

Därför föraktar du egoisten, emedan han tillbakasetter det andliga för det personliga, och sörjer för sig själv, där du skulle vilja se honom handla i kärlek till en idé. Han skiljer sig från dig däruti, att du gör anden, men han sig själv till medelpunkt; eller att du klyver ditt jag och upphäver ditt egentliga jag, d.v.s. anden, till herrskare över den värdelösare återstoden, under det att han icke vill veta av

denna klyvning och fullföljer sina andliga och materiella intressen efter *sin egen lust*. Du ämnar visserligen blott gå löst på dem, vilka alls inga andliga intressen ha, men i verkligheten förbannar du alla som icke anse det andliga intresset som sitt "högsta och sanna". Du driver din riddartjänst för den sköna så långt, att du påstår henne vara världens enda skönhet. Du lever icke för *dig*, utan för din *ande* och allt som är ande, d.v.s. idéer.

Då anden blott är, emedan han skapar andligt, så se vi oss om efter hans första skapelse. Har han blott först fullbordat denna, så följer framdeles en naturlig fortplantning av skapelser, liksom då enligt myten blott de första människorna behövdes skapas, för att den övriga slakten skulle fortplanta sig av sig själv. Den första skapelsen däremot måste frambringas "av intet", d.v.s. anden har till sin förvärkling inget annat redskap än sig själv, eller än mer: han har ännu icke en gång sig, utan måste skapa sig. Hans första skapelse är därför han själv, *anden*. Så mystiskt detta än låter, så uppleva vi det dock som en alldaglig företeelse. Är du en tänkare innan du tänker? Genom att du skapar den första tanken, skapar du dig, den tänkande; ty du tänker icke förr än du tänker en tanke d.v.s. har en tanke. Är det icke först din sång, som gör dig till sångare, ditt tal, till en talande människa? Nå väl, så gör dig också frambringandet av det andliga till ande.

Liksom du skiljer dig från tänkaren, sångaren och talaren, så skiljer du dig icke mindre från anden och känner mycket väl, att du ännu är något mer än blott ande. Liksom det tänkande jaget under tänkandets entusiasm lätt förgäter att se och höra, så har också ande-entusiasmen gripit dig, och du längtar med all makt, att bliva helt och hållet ande, helt uppgå i ande. Anden är ditt *ideal*, det ouppnåeliga, det hinsidiga: ande heter din – Gud, "Gud är ande."

Du ivrar emot allt, som icke är ande, därför ivrar du emot dig *själv*, enär du icke kan komma lös från en rest av icke andligt. Istället för att säga: "*Jag är mer än ande*", säger du förkrossad: "*Jag är mindre än ande, och ande, ren ande, eller den ande som icke är annat än ande, kan jag blott tänka mig, men är det icke. Och då jag icke är det, så är det en annan, som jag kallar "Gud"*".

Det ligger i sakens natur, att den ande, som skall existera som ren ande, måste vara en hinsidig, ty då jag icke är det, så kan han blott finnas *utom* mig; då en människa icke fullständigt kan uppgå i begreppet "*ande*", så kan den rena anden, anden som sådan, blott vara utanför människan, blott på andra sidan människovärlden, kan icke vara jordisk, blott himmelsk.

Blott ur denna tvedräkt i vilken jag och anden ligger, blott medan jag och ande icke är namn för ett och detsamma, utan namn för fullständiga olikheter, blott medan jag icke är ande och anden icke är mig, blott därur kan rent tautologiskt förklaras nödvändigheten, att anden vistas på andra sidan, d.v.s. är Gud.

Men därur framgår också, huru alltigenom teologisk, d.v.s. guds-lärt, den befrielse är, som Feuerbach⁶ bemödar sig att giva oss. Han säger nämligen, att vi blott misskänt vårt eget väsen och därför sökt det på andra sidan. Men nu då vi inse, att Gud blott är vårt mänskliga väsen, måste vi åter erkänna det som vårt och från livet efter detta hänvisa det till denna sidan livet. Den Gud, som är ande, kallar Feuerbach "*vårt väsen*". Kunna vi finna oss i, att "*vårt väsen*" sättes som en motsats till oss, att vi bli klyvda i ett väsentligt och ett oväsentligt jag? Rycka vi icke åter därmed tillbaka till det sorgliga eländet, att se oss förjagade av oss själva?

Vad vinna vi väl, om vi en gång för omväxlingens skull

förlägga det guddomliga utom oss, in i oss själva? Äro vi det, som är i oss? Lika så lite, som vi äro det, som är utom oss. Jag är lika lite mitt hjärta, som jag är mitt hjärtas älskade, detta mitt "andra jag". Just emedan vi icke äro anden, som bor i oss, just därför måste vi förlägga honom utom oss: han var icke vi, sammanföll icke med oss, och därför kunde vi icke tänka honom existera på annat sätt än utom oss, på andra sidan av oss, i livet efter detta.

Med *förtvivlans* kraft griper Feuerbach efter kristendomens samlade innehåll, icke för att kasta bort det, nej, för att rycka det till sig och draga det, det länge åtrådda, ständigt i fjärran dröjande, med en sista ansträngning ur sin himmel och för evigt behålla det hos sig. Är det icke ett sista förtvivlans grepp, ett grepp på liv och död, och är det slutligen icke den kristliga längtan och begäret efter livet efter detta? Denne Heros vill icke gå in i livet efter detta, utan rycka livet efter detta till sig och tvinga det, att stanna i detta livet. Och skriker sedan dess icke hela världen, mer eller mindre medvetet, att på det närvarande beror det och himmelen måste komma till jorden för att njuta redan här?

Låt oss i korthet ställa Feuerbachs teologiska uppfattning och våra motpåståenden emot varandra! "Människans väsen är människans *högsta väsen*; det högsta väsendet blir av religionen kallat *Gud* och betraktat som ett personligt väsen, men i verklighet är det blott människans eget väsen och därför inträder världshistoriens vändpunkt i det ögonblick, då människorna icke betrakta *Gud* som Gud, utan uppfatta människan som Gud".⁷

Vi svara härtill: "Människans väsen är visserligen det högsta väsendet, men just medan det är hennes *väsen* och icke är hon själv, så blir hon sig fullständigt lik, om vi finna det utom henne och betrakta det som "Gud", eller finna det inom henne och kalla det "människans väsen" eller "människan". Jag är varken Gud, eller människan, varken det högsta väsendet eller

mitt väsen, och därför är det i huvudsak likgiltigt, var jag tänker mig väsendet, inom eller utom mig. Ja, vi tänka i verkligheten också ständigt det högsta väsendet i båda arterna av livet efter detta, samtidigt i det inre och yttre; ty "Guds ande" är enligt kristlig uppfattning också "vår ande" och "bor I oss".⁸ Han bor i himmelen och bor i oss; vi arma stackare är blott hans "bostad", och om Feuerbach nödvändigt vill förstöra hans himmelska bostad, och med lock och pock draga honom ned till oss, så komma vi, hans jordiska logi, att bli mycket överlastade.

Efter denna utvikning, som vi – om det överhuvudtaget varit vår mening att gå efter snöre – kunnat bespara oss till senare, för att undvika en upprepning, vända vi nu tillbaka till andens första skapelse, anden själv. Anden är någonting annat än jag. Men vad är detta andra?